

KNJIŽNICE, GLAZBA I DIGITALNO OKRUŽENJE : VIDOVI ZAŠTITE I KORIŠTENJA U ODNOSU NA AUTORSKA I SRODNA PRAVA

LIBRARIES, MUSIC AND DIGITAL ENVIRONMENT : ASPECTS OF
USE AND PROTECTION OF COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS

Tatjana Mihalić

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
tmihalic@nsk.hr

UDK / UDC 026.06:347.78
Stručni rad / Professional paper
Primljeno / Received: 1. 8. 2014.

Sažetak

Mogućnosti koje je donijelo digitalno okruženje zauvijek su promijenile korisnički odnos prema glazbi, osobito glazbenom zvuku dostupnom na mreži. Razvojem tehnologije te posljedično tomu pojavom glazbe u digitalnom obliku, glazbeni sadržaji, osobito zvučni zapisi, postali su vrlo lako dostupni. Značajke digitalnog medija omogućile su lako umnožavanje, prenošenje, dijeljenje, glazba je postala dostupna svima, a da pritom nismo svjesni da glazbu ne samo koristimo, nego možda i “iskorištavamo”. Važnost osvješćivanja zakonskih okvira od bitne je važnosti za baštinske ustanove kao što su knjižnice. Kao posrednici zabilježenog znanja, knjižnice se suočavaju s vrlo složenim područjem uspostavljanja ravnoteže između slobode pristupa informacijama te poštivanja autorskih i srodnih prava u digitalnom okruženju. Budući da su temeljne zadaće knjižnice pružanje prava na informacije te pristup građi, ali i njena zaštita, važno je da zakonski okvir podržava određene vidove zaštite i pristupa građi, a osobito pojedina ograničenja prava u korist baštinskih ustanova, kao što su knjižnice.

Ključne riječi: glazba; digitalna glazba; autorska i srodna prava

Summary

The new possibilities brought about by the digital environment have forever changed our attitude towards music, especially music accessible through the web. The development of new technologies and consequently the appearance of music in digital form, have made music very easily accessible. The use of digital media has enabled easy copying, transport, sharing, and access to music materials to everybody, but we are generally not aware that we may be using and 'misusing' music at the same time. Therefore, the importance of raising the awareness of carrying out these activities within the legal framework is essential for heritage institutions such as libraries. As intermediaries of the recorded knowledge, libraries are faced with a very complex task of establishing a fine balance between freedom of information and compliance with copyright and related rights in the digital environment. Among the other, libraries' essential task is to protect and to provide free access to information and library materials avoiding infringing activities at the same time. Therefore, it is of vital importance that the legal framework supports certain aspects for protection and access to the materials, and that it allows certain exceptions to the benefit of heritage institutions, such as libraries. These are primarily the activities that require protection of digital media (making multiple copies) and activities that include non-commercial copying of material that is unavailable on the market. A well defined library copyright policy and legally defined limitations and exceptions for heritage institutions would enable new possibilities for exchange and dissemination of information and content, which would ultimately encourage new ideas and creative production.

Keywords: music, digital music, copyright and related rights

Uvod

Mogućnosti koje je donijelo digitalno okruženje zauvijek su promijenile korisnički odnos prema glazbi, osobito glazbenom zvuku dostupnom na mreži. Općim razvojem tehnologije te posljedično tomu pojavom glazbe u digitalnom obliku, glazbeni sadržaji, osobito zvučni zapisi, postali su vrlo lako dostupni. Značajke digitalnog medija omogućile su lako umnožavanje, prenošenje, dijeljenje, glazba je postala dostupna svima, a da pritom nismo svjesni da glazbu ne samo koristimo, nego možda i iskorištavamo. Važnost osvješćivanja zakonskih okvira bitna je za svakog pojedinca, ali možda još više za baštinske ustanove kao što su knjižnice. Knjižnice kao posrednici zabilježenog znanja suočavaju se s vrlo složenim područjem uspostavljanja ravnoteže između slobode pristupa informacijama te poštivanja autorskih i srodnih prava u digitalnom okruženju.

Kao jedan od ključnih problema otvaraju se pitanja kako postojeću zakonsku regulativu za analognu građu primijeniti u digitalnom okruženju.¹ Stoji činjenica da, kako u analognom, tako i u digitalnom svijetu, kreativni procesi imaju određenu vrijednost te se njihovim korištenjem preuzima određeni oblik intelektualnog vlasništva i vrijednost koja zahtijeva određenu naknadu,² a zanimljivo je da se u kontekstu razvitka digitalnih tehnologija, upravo glazba navodi kao najproturječnije (ali i najpopularnije) kulturno dobro koje se razmjenjuje internetom.³ Upravo prema smjernicama pristupa i korištenja kulturnog dobra, a ne iskorištavanja, razvijali su se sustavi i pravila koji su omogućivali daljnji prosperitet i poticaj kreativnosti, a ujedno i slobodan pristup informacijama na mreži. Materijalni nositelji građe na kojima je glazba bila dostupna nestaju u korist dematerijalizacije oblika. Korisnicima se nude brojne mogućnosti vlastitog odabira, stvaranja osobnih glazbenih zbirki te je glazba u digitalnoj domeni umjesto proizvoda postala usluga odnosno korisnički servis. Iako u stvaranju i oblikovanju osobnih digitalnih glazbenih sadržaja (možemo ih promatrati i kao stvaranje osobnih digitalnih glazbenih zbirki) neki vide novi smisao vrijednosti koji se odvija u komunikaciji te dijeljenju kulturnih dobara, ideja i informacija, jasno je da te usluge moraju biti u skladu s uspostavljenim zakonima o pravu intelektualnog vlasništva, kako na razini pojedinaca, tako i na razini ustanova.⁴ Osobito je važno poznavanje zakonskih odredbi, ali i ograničenja u korist određenih baštinskih ustanova, kao što su to knjižnice. U izgrađivanju digitalnih glazbenih zbirki, već uobičajene usluge knjižničnih ustanova, poštivanje zakonskih odredbi te određenih ograničenja u njihovu korist, od bitne je uloge u omogućivanju cjelovitosti i funkcionalnosti glazbenih sadržaja unutar digitalne glazbene zbirke. Pitanja poštivanja prava intelektualnog vlasništva bitan su element izgradnje digitalnih zbirki već od prvih odluka o selekciji građe za digitalizaciju do načina zaštite te pristupa i mogućnosti korištenja. Potrebno je ukazati na značajne međunarodne i nacionalne dokumente i akte, prvenstveno direktive Europske unije, nacionalna zakonodavstva u okviru pojedinih zemalja međunarodne

---

¹ Ficsor, Michaly. The WIPO "Internet treaties": the main issues of the protection of copyright and related rights in the digital environment. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, 1 (2000[i.e. 2001]), str. 96.

² Lessig, Lawrence. Free culture [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.free-culture.cc/>

³ Healy, Kieran. Digital Technology and Cultural Goods. // The Journal of Political Philosophy 10, 4 (2002), 478.

⁴ Burkhart, Peter. Trends in digital music archiving. // The Information Society 24 (2008), 246.

zajednice, ali i na važeće odredbe hrvatskog Zakona o autorskim pravima i srodnim pravima. Osobito je bitan osvrt na odredbe ograničenja prava koja se odnose na knjižničnu zajednicu, kojima se korisnicima omogućuje slobodan pristup informacijama.

Glazba i intelektualno vlasništvo

Autorsko i srodno pravo dio su općenitijeg pojma *intelektualno vlasništvo* koje se definira kao skup ovlaštenja koja pravni poredak zemlje priznaje nositelju intelektualnog vlasništva, odnosno skup više prava – autorsko i srodna ili susjedna prava (o kojima će biti više riječi u ovom poglavlju), industrijska prava, prava na znanstveno otkriće, žigove, prava na zaštitu od nelojalne konkurencije i “na sva druga prava koja pripadaju intelektualnoj djelatnosti na području industrije, znanosti, književnosti i umjetnosti”.⁵ Ivan Henneberg definira pojam glazbenog djela kao autorsko djelo izraženo zvukom (tonovima, šumom), a prema Bernskoj konvenciji (vidi kasnije u tekstu) definicija se odnosi na glazbena djela “s riječima ili bez njih”⁶ te obuhvaća sva glazbena nescenska djela.⁷ Navodi da glazbena djela “imaju autorskopravnu zaštitu bez obzira na vrstu, način izražavanja, oblik, trajanje, umjetničku vrijednost i namjenu. Prema tome, predmeti autorskopravne zaštite su djela tzv. ozbiljne (seriozne) kao i lake ili zabavne glazbe”.⁸ Specifičnost glazbe odražava se u analizi predmeta autorskopravne zaštite glazbenih djela. Kao elementi zaštite navode se melodija, harmonija koja daje “izvornost i originalnost”, instrumentacija pa čak ponekad i ritam u stvaranju novih obrada postojećih glazbenih djela. S pravnog gledišta, sama ideja nije autorsko djelo, dok ne dobije određen vanjski oblik, ali ipak, svaka ideja ima određeni sadržaj. Upravo u glazbenim djelima sadržaj i oblik čine jedinstvo te ih je vrlo teško razdvojiti.⁹

Početak povijesti autorskog prava smješta se na početak 18. stoljeća, ali

---

⁵ Henneberg, Ivan. Autorsko pravo. Zagreb : Informator, 2001. Str. 71. Vidi i: Katulić, Tihomir. Uvod u zaštitu intelektualnog prava u Republici Hrvatskoj. Zagreb : CARNet, 2006. [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://edu-udzbenik.carnet.hr/1/udzbenik1.pdf>. Str. 71.

⁶ Henneberg, I. Autorsko pravo. Nav. dj. Str. 98.

⁷ Glazbena djela u obliku grafičkih zapisa (nota) Henneberg ne navodi pod definicijom glazbenog djela, nego ih navodi pod književnim djelima koje u autorskom pravu imaju šire značenje, nego u teoriji književnosti. U skladu s time navodi da su se s književnim djelima izjednačavali “baleti koji su izraženi pisanim tekstom, pa i glazbena djela, jer su izražena, kao i književna djela, znakovima na papiru”, vidi Ivan Henneberg. Autorsko pravo. Nav. dj. Str. 85.

⁸ Henneberg, I. Autorsko pravo. Nav. dj. Str. 98.

⁹ Isto. Str. 83.

i u stoljećima prije toga, postojali su razni odnosi autora i njihovih djela koji su na određene načine utirali put suvremenom zakonodavstvu na području autorskog prava.¹⁰ Tijekom glazbene povijesti, u razdobljima glazbenog stvaralaštva, osobito su složena bila izvodilačka prava s kojima se skladatelji nisu imali načina boriti. Sherer navodi ulogu pokrovitelja koji bi skladateljima davali naknade za napisano djelo (najčešće opere) te bi oni nakon toga postali vlasnici originalne partiture.¹¹ Tada bi raspisivali dionice, ali bi kasnije zadržali prava opetovanih izvedbi bez davanja naknada skladateljima za izvedbu. Zabilježeno je da je Beethoven u Beču, kako bi se suprotstavio opetovanim izvođenjima svojih djela bez određene financijske koristi, skladao klavirske sonate koje su bile toliko tehnički zahtjevne da su ih, uz njega, mogli izvesti samo pojedini pijanisti.¹² Kao iznimka spominje se Pariz, u kojemu je bilo uobičajeno, i prije nastanka autorskog prava, skladateljima davati naknade za svaku opetovanu izvedbu djela. Praksa opernih kuća 18. stoljeća bila je da unajme osobu s pravima umnožavanja koja će umnožiti partiture za izvedbu te ih prodati drugim opernim kućama. Sherer navodi pismo W. A. Mozarta svo- me ocu Leopoldu u kojemu tvrdi da je naknada umnožavatelja i prodavatelja¹³ opernih arija ponekad bila viša od naknade koju je dobio skladatelj.¹⁴

Nastankom tiska, u 15. stoljeću započinje i era tiskara, koji su u prvo vrijeme bili i nakladnici te imali prava na tiskanje i prodaju knjiga, odnosno nositelji takozvanih privilegija. Jedan od prvih izdavača glazbe bio je Ottaviano Petrucci iz Venecije kojemu je 1498. dodijeljen ekskluzivni dvadesetogodišnji nakladnički privilegij¹⁵ za tiskanje i prodavanje nota. Također, slično tomu, nakladnička je kuća *Le Roy & Ballard* u Francuskoj posjedovala ekskluzivna prava na objavu glazbe u razdoblju od 1551. do 1713.¹⁶

¹⁰ Statut kraljice Ane iz 1709. u literaturi se navodi kao prvi zakon o autorskom pravu. Henneberg, Ivan. Autorsko pravo. Nav. dj. Str. 15. Vidi i: Aleksandra Horvat – Daniela Živković. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009. Str. 16.

¹¹ Frederic M. Sherer je profesor emeritus Sveučilišta Cambridge, ekonomist koji se bavio istraživanjem kreativne industrije uključujući glazbu, glazbenu industriju te glazbena prava.

¹² Sherer, Frederic. The emergence of musical copyright in Europe from 1709 to 1850. Massachusetts : John F. Kennedy School of Government – Harvard University, 2008.

¹³ Ne spominje se naziv nakladnika. Budući da je priprema za tisak i tiskanje nota bilo vrlo skupo, tiskala su se samo najpopularnija djela. Za sve druge slučajeve najisplativije je bilo prepisivanje rukom.

¹⁴ Sherer, F. M. Nav. dj. Str. 5.

¹⁵ Duggan, Mary Kay. Italian music incunabula : printers and type. Berkley ; Los Angeles ; Oxford : University of California Press, 1992. Str. 39.

¹⁶ Frederic M. Sherer. Nav. dj. Str. 7.

Iako se smatralo da Statutom kraljice Ane (koji se smatra prvim zakonom o autorskom pravu nisu zaštićena glazbena djela, Sherer navodi presudu kršenja privilegija tiskanja nota u korist Johanna Christiana Bacha (sina J. S. Bacha) iz 1773. Sve je imalo za posljedicu proširenje zakona te je Velika Britanija 1842. u svoj zakon uzela u obzir i uključila glazbene izvedbe i nakladnička prava.¹⁷

Većina zakona o autorskom pravu na području Europe nastaje u 19. stoljeću,¹⁸ dok SAD 1790. donosi prvi zakon o autorskom pravu.¹⁹ Godine 2003., Hrvatska donosi Zakon o autorskim i srodnim pravima (ZAPSP), koji je, uz izmjene i dopune, na snazi i danas, a usklađen je s propisima Europske unije, odnosno s nekoliko direktiva EU, poput Direktive 2001/29/EC, Direktive o roku zaštite itd.²⁰ Prema međunarodnim ugovorima, glazbeni sadržaji zaštićeni su prema *Bernskoj konvenciji za zaštitu književnih i umjetničkih djela*²¹ iz 1886. te *Rimskoj konvenciji za zaštitu izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju* iz 1961.²² Na svjetskoj razini, vrlo je važna i agencija Ujedinjenih naroda pod nazivom Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO), osnovana 1967. sa sjedištem u Švicarskoj, čiji je glavni cilj usklađivanje primjene i zaštite intelektualnog vlasništva u međunarodnim okvirima.²³ Pojavom digitalnih sadržaja i mijenjanjem načina poslovanja i korištenja intelektualnog vlasništva u digitalnom okruženju, međunarodne organizacije bile su primorane ići u korak s tehnološkim razvojem. Stoga je, od 1991. do 2011. bilo objavljeno više direktiva i ugovora²⁴ namijenjenih usklađivanju i uređivanju pojedinih dijelova autorskog prava, dok se za najvažnije u sklopu autorskih i srodnih prava u digitalnom okruženju smatraju

---

¹⁷ Isto. Nav. dj. Str. 8.

¹⁸ Horvat, A. ; Živković, D. Nav. dj. Str. 17.

¹⁹ United States Copyright Office. A Brief Introduction and History [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.copyright.gov/circs/circ1a.html>

²⁰ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima – urednički pročišćeni tekst. // Narodne novine br. 167/2003, 79/2007 i 80/2011 [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=190>

²¹ Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/međunarodni/Bernska_konvencija.pdf.

²² Rimski konvencija [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/međunarodni/Rimska_konvencija.pdf

²³ The World Intellectual Property Organization (WIPO) [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.wipo.int/about-wipo/en/>

²⁴ Modrušan-Ranogajec, Željka. Nova sadržajna ograničenja autorskog prava. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, 6(2005), str. 112-113.

takozvani “internetski ugovori“ – Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo²⁵ te Ugovor o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo.²⁶ Daljnje akcije usklađivanja tehnologija i autorskih prava rezultirale su direktivom europske komisije pod nazivom *Direktiva EU o harmonizaciji nekih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informacijskom društvu* (2001/29/EC). Direktivom je uvedena nova vrsta imovinskog prava umjetnika izvođača – pravo stavljanja djela na raspolaganje javnosti (u našem ZAPSP, čl. 125) te je dopušteno privremeno i nenamjerno umnožavanje koje se dešava u tehnološkim procesima prijenosa digitalnog sadržaja na mreži (u hrvatskom ZAPSP-u, čl. 81).²⁷

Glazba i digitalno okruženje

Svojstva digitalnog medija koja se očituju u lakoj dostupnosti i umnožavanju bez gubitka kvalitete, razlozi su za opravdan strah od neovlaštenog iskorištavanja sadržaja na mreži. U povećanju neovlaštenog korištenja glazbe, zasigurno najviše je utjecaja imao nastanak sažetog mp3 zvučnog formata koji je omogućio lako umnožavanje i prenošenje zvuka te pojava *peer-to-peer* (P2P) sustava u kojemu su korisnici mogli pomoću posebnih programa nesmetano razmjenjivati neograničene količine digitalne glazbe. Kako navodi Lewinski, u razmjeni dokumenata pomoću P2P sustava, u slučaju da je djelo zaštićeno, krše se tri vrste prava – stavljanje (*upload*) zaštićenog sadržaja na vlastito računalo, kršenje prava na stavljanje na raspolaganje djela javnosti te kršenje prava koje radi drugi korisnik P2P sustava, preuzimanjem (*download*) zaštićenog sadržaja.²⁸ Upravo zbog brojnih prava koja se mogu kumulirati kod

---

²⁵ WIPO Copyright Treaty [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/trtdocs_wo033.html

²⁶ WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT) – Ugovor o izvedbama i fonogramima [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/medjunarodni/Ugovor_o_izvedbama_i_fonogramima_WIPO.pdf

²⁷ U kontekstu isključivih prava izvođača Modrušan-Ranogajec navodi kako hrvatski zakon nije harmonizirao odredbe iz Internetskih ugovora u hrvatskom Zakonu o autorskim i srodnim pravima iz 2000. Vidi: Modrušan-Ranogajec, Željka. Mp3 – pitanja zaštite autorskih i srodnih prava i primjena u praksi. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 3/4 (2003[i.e. 2005]), str. 89. Ta odredba uključena je tek u Zakon o autorskim i srodnim pravima iz 2003.

²⁸ Lewinski, Silke von. Certain legal problems related to the making available of literary and artistic works and other protected subject matter through digital networks. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 6 (2005), 92.

korištenja određenog digitalnog glazbenog djela, na području glazbe najčešće se primjenjuju načela kolektivnog ostvarivanja prava. U sklopu europskog Digitalnog plana za Europu i potrebne zakonske uređenosti modela informacijskog društva, Europska komisija objavila je osvrt o zakonskim okvirima i poštivanju autorskih i srodnih prava u digitalnom okruženju.²⁹ U tom se dokumentu preporučuje kolektivno ostvarivanje prava, ali i davanje licencija, odnosno ugovorno licenciranje.³⁰ Ističe se problematika uspostave online licenciranja udruga za ostvarivanje kolektivnih prava jer su prava javnih izvedbi glazbenih djela utemeljena na nacionalnim osnovama dok su prava na digitalne reprodukcije uređena međunarodnim licenciranjem.³¹

Tradicionalna podjela udruga za zaštitu glazbenih prava utječe i na digitalno okruženje, kada se gotovo u svakom slučaju moraju tražiti odvojene licencije.³² Trenutna nastojanja u ostvarivanju ujednačenoga europskog sustava kolektivnog ostvarivanja prava nisu dala osobitih rezultata, ali se ipak stvorilo nekoliko europskih zajedničkih platformi za licenciranje glazbenih djela. Pomak se vidi u modelu licenciranja u Velikoj Britaniji pod nazivom *Joint Online Licence* koji omogućuje da se glazbene usluge pružaju pod jednim ugovorom o licenciji.³³ Dosadašnje preporuke Europske komisije u nastojanju stvaranja jedinstvenog tržišta za digitalne glazbene sadržaje su u dokumentima bile neobvezujuće i na dobrovoljnoj bazi. Objavom prijedloga Direktive 2012/0180 (COD) u 2012. daju se preporuke za već ranije najavljivanu uspostavu jedinstvenog tržišta za online pristup glazbenim sadržajima.³⁴ Osobito značenje u direktivi stavlja se na udruge za kolektivno ostvarivanje prava te se postavljaju

²⁹ Creative content in a European digital single market : challenges for the future : a reflection document of DG INFSO and DG MARKT, 22 October 2009 [citirano: 2014-07-08]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/other_actions/col_2009/reflection_paper.pdf

³⁰ Licencija, odnosno licenciranje definira se kao "davanje odobrenja (dozvole) za korištenje predmeta zaštite", vidi Horvat, A.; D. Živković. Knjižnice i autorsko pravo. Nav. dj. Str. 63.

³¹ Licenciranje digitalnih glazbenih sadržaja zahtijeva istodobno razrješavanje prava digitalne reprodukcije, ali i prava dostupnosti.

³² Frederikse, Tom. Introduction to the panel discussion "Europe, the borderless state? Progress in multi-territorial European licensing" [citirano: 2014-07-22]. Dostupno na: <http://www.cisac.org/CisacPortal/initConsultDoc.do?idDoc=11093>

³³ Isto.

³⁴ European Commission. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, Brussels, COM (2012) 372/2, 2012/0180 (COD).

dva cilja. Prvi je poboljšati standarde upravljanja i transparentnosti udruga za kolektivno ostvarivanje prava, a drugi olakšati i proširiti licenciranje glazbenih sadržaja na više teritorija europskih država radi omogućivanja online usluga. Stvaranjem novih modela licenciranja, jedno od nastojanja je usklađivanje s nacionalnim zakonodavstvima koja reguliraju rad udruga za kolektivno ostvarivanje prava. Jedan od prijedloga Direktive 2012/0180 (COD) mogućnost je da nositelji prava mogu svoja prava ostvarivati i samostalno u nekomercijalne svrhe, a da pritom ne moraju odustati od ostvarivanja prava preko udruga za kolektivno ostvarivanje prava. Predlaže se model u kojem nositelji prava mogu određena prava povući iz jedne udruge za kolektivno ostvarivanje prava te ih prenijeti na drugu udruhu. Daljnji zahtjevi koji se postavljaju pred udruge stvaranje su niza pravila za koordinaciju osnovnih uvjeta za omogućivanje višeteritorijalnoga kolektivnog licenciranja za glazbene online usluge. Uz to, potrebno je stvoriti okvir koji podržava prikupljanje više glazbenih djela istovremeno smanjujući broj licencijskih potrebnih za pružanje usluga na teritorijima više država. Predlaže se model pod nazivom Europska putovnica za licenciranje (*European Licensing Passport*) koji će usvojiti prikupljanje dobrovoljnog glazbenog repertoara za online korištenje na europskoj razini te omogućiti višeteritorijalno licenciranje. Pritom se na EU razini trebaju ustanoviti opća pravila za sve pružatelje kolektivnih licencijskih i stvoriti određeni pristup prema konkurentnosti za razvijanje učinkovitijih praksi licenciranja. Bez obzira na preporuke, jedinstveno internetsko tržište glazbenih usluga još uvijek nije ostvareno te Europski parlament i Vijeće 2014. donose novu Direktivu kojoj je cilj “omogućiti koordinaciju nacionalnih propisa povezanih s pristupom aktivnosti upravljanja autorskim i srodnim pravima od strane organizacija za kolektivno ostvarivanje prava”.³⁵ Preporuka je osigurati transparentnost društava za kolektivno ostvarivanje prava, neovisnost njihovih uprava te poboljšanje funkcionalnosti. Time bi se trebala postići minimalna kvaliteta prekograničnih usluga, lakše objedinjavanje glazbenog repertoara i prava čime bi se “smanjio broj odobrenja koja su korisniku potrebna za pružanje usluga koje uključuju

---

³⁵ Direktiva 2014/26/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o kolektivnom ostvarivanju autorskog prava i srodnih prava te izdavanju odobrenja za više državnih područja za prava na internetsko korištenje glazbenih djela na unutarnjem tržištu. // Službeni list Europske unije : hrvatsko izdanje. L 84 (20. ožujka 2014.) 57, 72-99 [citirano: 2014-11-16]. Dostupno na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.084.01.0072.01.HRV

više repertoara na više državnih područja”. Dostupnost točnih informacija koja bi olakšala korištenje podataka o vlasništvu nad pravima zahtijeva uporabu i održavanje vrlo žive baze podataka koja bi se redovito mijenjala i osuvremenjivala u nadležnosti organizacija za kolektivno ostvarivanje prava s ciljem olakšanog razvoja novih usluga na internetu.

Glazbena autorska i srodna prava i njihova primjena u knjižnicama

Knjižnice kao ustanove čija je temeljna zadaća prikupljanje, čuvanje i davanje građe na korištenje, susrele su se s brojnim ograničenjima korištenja građe koja je donijelo svojstvo digitalnih medija. Godine 2000., Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) objavljuje *Izjavu o autorskim pravima u digitalnom okruženju*, dokument u kojemu zastupa prava knjižničnih korisnika s inicijativom da “digitalno nije drugačije” te “podupire uravnoteženi zakon o autorskom pravu koji potiče napredak društva kao cjeline dajući snažnu i učinkovitu zaštitu interesima nositelja prava kao i razumni pristup zbog poticanja kreativnosti, inovacije, istraživanja, edukacije i učenja”.³⁶ Ograničenja koja predlaže IFLA, odnose se na poticanje nacionalnih zakonodavstava da osiguraju jednak pristup elektroničkim informacijama, kao i tiskanima. Također, predlaže da se iz prava na reprodukciju isključe mjere privremenog ili tehničkog kopiranja koje nastaje slučajno korištenjem zaštićenog digitalnog djela. Za djela u digitalnom formatu, bez dopuštenja i bez naknade, predlaže se da se mogu javno pretraživati, privatno čitati, slušati i vidjeti, na mjestu pristupa ili udaljeno te kopirati razumni dio zaštićenog djela za osobne, znanstvene ili obrazovne svrhe. Također, i Direktiva 2001/29/EC propisuje određena ograničenja koja se odnose na prava reprodukcije digitalnih djela i iznimke korištenja djela u nekomercijalne svrhe. Osobito je zanimljiv članak 5, 2a u kojem se dopuštaju reprodukcije na papiru ili sličnom

---

³⁶ The IFLA Position on copyright in the digital environment [citirano: 2014-07-24]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/the-ifla-position-on-copyright-in-the-digital-environment>

mediju, s iznimkom nota (*sheet music*),³⁷ što bi značilo da reprodukcije nota nisu dopuštene. Stavke koje preporuča 2001/29/EC uvrštene su i u hrvatski Zakon u autorskim i srodnim pravima u člancima 81. i 82.³⁸

Glazbeni knjižničari u sklopu Međunarodne udruge glazbenih knjižnica i arhiva (*International Association of Music Libraries and Archives – IAML*) dali su svoj prilog i komentare na online licenciranje glazbenih sadržaja. Kao glavni problemi navode se jezične prepreke opisa glazbenih sadržaja, odnosno ne samo odabir jedinstvenog jezika, nego i naslova glazbenog djela na određenom jeziku,³⁹ uz koje se vezuju problemi nedostatka podataka za utvrđivanje nositelja autorskih i srodnih prava.⁴⁰ Glazbeni knjižničari mogli bi, u poslu standardiziranog opisa, primjene jedinstvenih stvarnih naslova te poticanjem uporabe metapodataka u svrhu interoperabilnosti podataka, biti od velike koristi. IAML predlaže infrastrukturu u kojoj bi se suradnjom ustanova iz kulturne domene (npr., knjižnica) s privatnim i nezavisnim ustanovama omogućila integracija javno dostupnoga glazbenog sadržaja s glazbenim sadržajima iz komercijalnog područja.

Jedan od dokumenata Europske komisije s obzirom na iznimke koje se odnose na knjižnice jest onaj iz 2008. pod nazivom *Zelena knjiga : autorsko pravo u ekonomiji znanja (Green Paper copyright in the knowledge*

---

³⁷ S druge strane, zanimljivo je određenje naziva *sheet music* kako ga definiraju glazbenici, pa i glazbeno-knjižničarska zajednica. Iako se može činiti da naziv *sheet music* obuhvaća sve tiskane note, u muzikološkom i glazbenom nazivlju *sheet music* može se definirati dvojako: 1. kao žanrovsko određenje tiskanih nota na kojima su izdanja takozvane lake ili trivijalne glazbe (šlageri, valceri, mjuzikli, operete, i sl.) i 2. kao naziv koji određuje opseg i način uveza notne publikacije. Upravo ovo drugo značenje naziva *sheet music* navode Riley i Dalman, kada u svom radu preuzimaju definiciju pojma publikacije u notnim arhivama Američkog udruženja glazbenih knjižnica (*ALA Music Library Association – MLA*). Po tome, *sheet music* mogu biti note tiskane na jednoj ili obje strane i presavijene u notni arak opsega četiri stranice, arak s umetnutim slobodnim listom opsega šest stranica, dupli arak s slobodnim listom opsega osam stranica te arak s umetnutim listovima opsega deset stranica. Budući da se u direktivi 2001/29/EC misli na digitalne sadržaje, nije se išlo u preciznije određenje naziva, što može imati za rezultat i različitu interpretaciju. Usp. Riley, Jenn ; Dalman, Michelle. The IN Harmony project. // *The Electronic Library* 25, 2(2007), 132-147.

³⁸ ZAPSP. Nav. dj.

³⁹ Jedan primjer takve nedosljednosti jest Mjesečeva sonata L. v. Beethovena. Može se naći i kao Mondschein Sonate, Moonlight sonata, i slično.

⁴⁰ A contribution from IAML to the EU reflection about a Digital single market for creative content online [citirano: 2014-07-24]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/other_actions/col_2009/reflection_paper.pdf

economy).⁴¹ Dokument donosi smjernice harmonizacije nekih prava u odnosu na Direktivu EU iz 2001., a u kontekstu knjižnica i iscrpni popis iznimaka od autorskog prava. Navode se bitne odredbe iznimaka za knjižnice koje se odnose na prava na reprodukciju u nekomercijalne svrhe (samo u posebnim slučajevima) te iznimke prava stavljanja djela na raspolaganje javnosti u znanstvene ili privatne svrhe, a sve u sklopu korištenja unutar pojedine ustanove, a ne davanja pristupa na internetu. Budući da su digitalizacijom obuhvaćena prava reprodukcije te prava na stavljanje djela na raspolaganje javnosti, ali ne i omogućivanja dostupnosti na internetu, za shvatiti je zbog čega knjižnice često za digitalizaciju odabiru građu koja nije pod zaštitom autorskih prava i u javnoj je domeni.

Godine 2010., Europski ured EBLIDA (*European Bureau of Library, Information and Documentation Associations*), objavio je dokument *Autorsko pravo za kreativnost : deklaracija za Europu (Copyright for Creativity : a declaration for Europe)*.⁴² Cilj ovog dokumenta bio je upozoriti na važnu ravnotežu između poštivanja autorskih prava koja potiču stvaranje i kreativnost, kao i na iznimke od prava koje mogu biti dodatan poticaj stvaranju. U tom kontekstu potiče se europske zemlje na usklađivanje zakonodavstava koja se odnose na iznimke od zakona radi olakšavanja korištenja te jednakosti i jasnoće korištenja pred zakonom.

Kao i za ostale digitalne sadržaje, tako i za digitalne glazbene sadržaje, najčešći su načini ograničavanja pristupa sklapanjem ugovora o licenciranju (o kojima je već bilo riječi) te postavljanjem određenih tehničkih mjera zaštite. Za glazbene sadržaje te se mjere odnose na digitalne zvučne zapise i mjere ograničavanja pristupa, korištenja i kopiranja. Kao najpopularniji sustav, često se spominje sustav za upravljanje digitalnim pravima pod nazivom *Digital Rights Management (DRM)* čija je uloga "kontrola korištenja digitalnih sadržaja putem onemogućavanja pristupa, kopiranja i pretvorbe u druge formate".⁴³ Takvu zaštitu moguće je primijeniti kod zvučnih kompaktnih diskova ili digitalnih glazbenih sadržaja na mreži. Zabrana izbjegavanja tehničke zaštite također je jedna od mjera koju navodi dokument Europske komisije,

⁴¹ Green Paper copyright in the knowledge economy. Brussels, COM(2008) 466/3 [citirano: 2014-07-25]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/greenpaper_en.pdf

⁴² Copyright for creativity : a declaration for Europe [citirano: 2014-07-24]. Dostupno na: <http://www.copyright4creativity.eu>

⁴³ Upravljanje digitalnim pravima (DRM) CCERT-PUBDOC-2007-10-207 [citirano: 2014-07-22]. Dostupno na: <http://www.cis.hr/www.edicija/LinkedDocuments/CCERT-PUBDOC-2007-10-207.pdf>

a koja je uvrštena i u hrvatski zakon u članku 175. i rabi se u kombinaciji sa člankom 98.⁴⁴ I američko je zakonodavstvo izdalo dokument *Digital Millennium Copyright Act (DMCA)* u kojemu implementira odredbe *Internetskih ugovora* WIPO-a (WCT i WPPT). U primjeni članka 11 iz WCT-a i članka 18 WPPT-a o zabrani izbjegavanja mjera tehničke zaštite dijele ih na dvije kategorije – mjere koje sprečavaju neovlašteni pristup i mjere koje sprečavaju neovlašteno umnožavanje.⁴⁵ Iznimke, odnosno ograničenja koja se odnose na “neprofitne knjižnice, arhive i edukacijske ustanove”⁴⁶ propisuju zaobilazanje tehničkih mjera zaštite pristupa građi i to samo radi odluke želi li ustanova dobiti ovlašteni pristup djelu.⁴⁷

Prema američkom zakonu i odredbi 108, navedene su iznimke koje se odnose na ograničenje prava u korist “javno dostupnih knjižnica i arhiva”. Odredbe u sekciji 108, američkog zakona dopuštaju umnožavanje građe samo ako nije u komercijalne svrhe, za zaštitu se dopušta izraditi tri kopije, a knjižnici je omogućeno, u slučaju oštećenja, gubitka, krađe ili rasprodanog izdanja napraviti zamjensku kopiju. Također, ostale iznimke odnose se uglavnom na umnožavanje građe, ali za privatno korištenje, nastavu ili istraživanje. Zanimljiva je “podsekcija (i)” navedene 108. sekcije koja poništava sve navedene iznimke, ako je riječ o glazbenoj građi. Protiv ove zabrane izjasnila se Radna grupa Udruženja glazbenih knjižnica (*Music Library Association*) koja je tražila da se podsekcija (i) izbací iz zakona. Također, smatraju da zakon u tom slučaju radi neopravdanu razliku između tekstualne i netekstualne građe. Radna grupa očitovala se i o drugim stavkama članka 108, osobito o izradi tri kopije “samo za svrhu zaštite” ili za zamjenu fonogramskog zapisa kad je on oštećen, ukraden, ili zastarjelog formata. Budući da se digitalni sadržaji moraju neprestano migrirati, tim postupcima stvaraju se višestruke kopije koje rezultiraju kršenjem trenutnog zakona. McBride navodi da je stvarna problematika u okolnostima pod kojima se kopira digitalna građa te predlaže da se korisniku u tom slučaju priloži dokument na potpis kojim će potvrditi da je

⁴⁴ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Nav. dj.

⁴⁵ The Digital Millennium Copyright Act Of 1998, U.S. Copyright Office summary [citirano: 2014-07-22]. Dostupno na: <http://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf>

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Zanimljivost je da primjenjivost iznimke periodično određuje knjižničar Kongresne knjižnice uz preporuke Registra za autorska prava (Register of copyrights) uz savjetovanje s Pomoćnikom ministra trgovine za komunikaciju i informiranje (Assistant Secretary of commerce for communication and information).

svako daljnje raspačavanje bez dopuštenja, u stvari kršenje zakona.⁴⁸ Također, odredbu o korištenju digitalnih sadržaja na točno određenim mjestima smatra “nepriznavanjem jedne od primarnih prednosti digitalne tehnologije”⁴⁹ te predlaže druge mehanizme zaštite koje omogućuje današnja digitalna tehnologija. Prijedlog koji je uputila Radna grupa za izmjenu zakona jest da se broj kopija koji je ograničen na tri proširi na “fleksibilan standard” koji će omogućivati ograničen broj kopija koji je “razumno potreban za stvaranje i održavanje kopija u svrhe zaštite ili sigurnosti”.⁵⁰ Ipak, bez obzira na važeći američki zakon, za glazbenu građu dopušteno je umnožavanje u svrhu istraživanja prema članku 107 pod načelom poštene uporabe (*fair use*) te mnoge knjižnice izrađuju kopije opravdavajući se tim načelom. Za zvučne snimke stanje je vrlo složeno jer su one kasnije uvrštene u zakon tek 1976., a za sve snimke od 1880-tih do 1972. važili su pojedinačni zakoni saveznih država te im autorska i srodna prava istječu tek 2067. Ipak, radna grupa je i tu postavila pitanje iznimaka te članak 301 omogućuje određene iznimke korištenja zvučne građe.

Zanimljiv model primijenila je Njemačka nacionalna knjižnica (*Deutsche Nationalbibliothek – DNB*) u vezi zaobilaženja mjera tehničke zaštite glazbene zvučne građe u svrhu zaštite građe. Budući da njemački zakon iz 2004. ostavlja opciju sporazuma za omogućivanje korištenja medija zaštićenih od kopiranja, DNB je sklopila sporazum s Njemačkom državnom grupom IFPI-a (*Deutsche Landesgruppe der International Federation of the Phonographic Industry*) i Saveznom udrugom njemačkih knjižara (*Börsenverein des Deutschen Buchhandels e.V.*). Cilj ugovora je da se DNB-u omogući zadaća skupljanja, prezentiranja i arhiviranja svih sadržaja. Spomenutim ugovorom DNB-u je dopušteno umnožavanje izbjegavanjem tehničkih mjera zaštite zvučne građe u svrhu vlastitog arhiviranja, umnožavanje u svrhu uporabe u znanstvene svrhe, u svrhu javnog pristupanja zbog nastave i istraživanja te umnožavanje najmanje dvije godine rasprodanog nosača zvuka. Knjižnica

---

⁴⁸ McBride, Jerry. Copying by libraries in the United States : review section 108 of the US copyright laws. // *Fontes Artis musicae* 55, 2(2008), 369.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto.

koja izrađuje kopije pod navedenim uvjetima, ima pravo provjeravati primjenu ograničenja.⁵¹

Kod stvaranja digitalnih glazbenih zbirki, u sklopu baštinskih ustanova kao što je knjižnica, jasna je važnost poštivanja složenog područja autorskih i srodnih prava. U smjernicama za izgradnju digitalnih zbirki, poštivanje intelektualnog vlasništva često je jedno od važnijih mjerila za projekte digitalizacije te važan element u izboru građe za digitalizaciju. Smjernice koje donosi američka organizacija NISO (*The National Information Standards Organization*) također obuhvaćaju provjere prava koje zadržavaju nositelji prava, dopuštenja i ovlaštenja koja imaju korisnici. Kod toga, osobito je korisno imati popise nositelja autorskih prava te sva potrebna dopuštenja.⁵² Metapodaci također mogu donijeti informacije o pravima određene digitalne zbirke te mogu biti ugrađeni u metapodatke projekta, mrežne stranice ili na razini jedinice.⁵³

Također i hrvatski *Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe* u osmom načelu govori o obvezi da digitalizacija treba “voditi računa o zaštiti autorskih prava sukladno važećim propisima”.⁵⁴ Važno je navesti odredbe hrvatskog zakona koje se odnose na glazbenu građu, ali i određena ograničenja koja obuhvaćaju knjižničnu zajednicu. Hrvatski zakon o autorskom i srodnim pravima u članku 82. navodi da “nije dopušteno reproduciranje cijele knjige osim ako su primjerci te knjige rasprodani najmanje dvije godine, grafičkih izdanja glazbenih djela (u daljnjem tekstu: notni materijal)...

---

⁵¹ Deutsche Nationalbibliothek. Vereinbarung über die Vervielfältigung kopiergeschützte Werke [citirano: 2014-07-19]. Dostupno na: <http://www.dnb.de/DE/Wir/Recht/VereinbarungUebeDieVervielfaeltigungKopiergeschuetzterWerke.html>

⁵² NISO Advisory Group. A Framework of guidance for building good digital collections [citirano: 2014-07-24]. Dostupno na: <http://www.niso.org/publications/rp/framework3.pdf>

⁵³ MINERVA. Intellectual property guidelines, Version 1.0 / edited by the MinervaEC Working Group September 2008 [citirano: 2014-07-23]. Dostupno na: http://www.minervaeurope.org/publications/MINERVAeC%20IPR%20Guide_final1.pdf

⁵⁴ Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe [citirano: 2011-10-25]. Dostupno na: <http://daz.hr/bastina/NacionalniProgramDigitalizacije.pdf>

”.⁵⁵ Prema tome, zaštićene tiskane note ne bi se smjelo reproducirati uopće.⁵⁶ Iako u Zakonu ne stoji izričito, takva odredba trebala bi se primjenjivati i za reprodukciju nota digitalizacijom. Još jedno od ograničenja vezano uz pojedine ustanove, a važno za glazbu, jest korištenje autorskih djela u nastavi (ZAPSP, čl. 88) u kojem je, za nekomercijalne svrhe, bez naplate ulaznica i bez naknade izvođačima za izvođenje, dopušteno “javno izvođenje ili scensko prikazivanje autorskih djela u obliku izravnog poučavanja na nastavi, ili na priredbama koje su vezane uz nastavu, u opsegu opravdanom obrazovnom svrhom”. U praksi to znači ograničenje prava, odnosno iznimke kod javnih nastupa u glazbenim školama, kolokvija, ispita ili diplomskih ispita u sklopu izvođenja nastave.

Kod digitalizacije zvučne glazbene građe do 2014. pojavljivala se problematika vezana uz ograničenja prava u korist knjižnica (čl. 84). Tim člankom do 2014. bilo je navedeno da knjižnice (i ostale ustanove navedene Zakonom) bez odobrenja i naknade “mogu iz vlastitog primjerka reproducirati autorsko djelo na bilo koju podlogu u najviše jednom primjerku” pa tako i zvučne glazbene građe. Budući da smjernice zaštite analogne zvučne građe digitalizacijom

---

⁵⁵ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima – urednički pročišćeni tekst, NN br. 167/2003, 79/2007 i 80/2011 [citirano: 2014-07-2]. Dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=190>. Neka ograničenja u korist knjižnica dopuštaju umnožavanje dijela nota, kao na primjer, knjižnica Bodleiana (*The Bodleian Library*) u kojoj se primjenjuje *fair use* načelo prema kojemu bi se smjelo kopirati 5 posto djela. Budući da je teško odrediti koliki je to dio, britansko Udruženje glazbenih nakladnika (*Music Publishers Association*) određuje da sve što se umnožava mora biti manje od izvedbene jedinice i ne smije biti namijenjeno izvedbi. Vidi: Bodleian Library. Copyright [citirano: 2014-03-23]. Dostupno na: <http://www.bodleian.ox.ac.uk/bodley/services/copy/copyright>

⁵⁶ Pitanje je daljnjeg tumačenja zakona, da li članak 84. (Ograničenja u korist pojedinih ustanova) i članak 85. (Zbirke namijenjene nastavi ili znanstvenom istraživanju) utječu na stavke iz članka 82. te dopuštaju reprodukciju notnog materijala kao ograničenje prava? Već spomenuto Udruženje glazbenih nakladnika u Velikoj Britaniji još 1992. objavilo je dokument, odnosno sporazum *The Code of Fair Practice* u kojemu je Udruženje glazbenih nakladnika zajedno s raznim ustanovama i udruženjima uspostavilo mjerila, odnosno iznimke pod kojima je dopušteno umnožavanje notnih izdanja. Sporazum je nastao potaknut zakonskim odredbama čija striktna i doslovna primjena ne donosi razumna rješenja. Iznimke uključene sporazumom obuhvaćaju dopuštenja kopiranja za istraživanje, privatno korištenje te za potrebe nastave i ispita. Također, knjižnicama je omogućeno umnožavanje za svrhe istraživanja ili privatnog korištenja korisnicima za koje oni moraju platiti određenu naknadu. Vidi: *The Code of Fair Practice : agreement between composers, publishers and users of printed music* [citirano: 2014-03-23]. Dostupno na: http://mpaonline.org.uk/Printed_Music/The_Code_of_Fair_Practice_to_Photocopying_Printed_Music.html

preporučaju izradu više zvučnih formata zbog lošeg stanja zvučnog sadržaja,⁵⁷ bilo je nemoguće građu valjano zaštititi u zakonskom okviru.⁵⁸ Godine 2014. donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima u kojem je čl. 84 izmijenjen u smislu da knjižnice (i ostale ustanove navedene Zakonom) mogu reproducirati autorsko djelo “na bilo koju podlogu za potrebe očuvanja i osiguranja građe, tehničke obnove i popravljanja građe, upravljanja zbirkom i ostale vlastite potrebe, ako pri tome ne ostvaruju izravnu ili neizravnu komercijalnu korist”.⁵⁹ Time se izostavlja reproduciranje u “jednom primjerku” te knjižnicama daje valjani zakonski okvir za zaštitu građe koji je bio nužan u kontekstu digitalne (glazbene) građe.

Potrebno je naglasiti da različita nacionalna zakonodavstva imaju različito uređene duljine trajanja autorskih i srodnih prava koje treba poštivati kod osiguravanja pristupa građi.⁶⁰ Trajanje izvođačkih prava od pedeset godina promijenilo se te je na razini Europske unije 2011. donesena odluka o produženju izvođačkih prava na 70 godina.⁶¹ Iako su glazbeni nakladnici te izvođači s odobravanjem dočekali ovu odluku, iz kruga glazbenih knjižnica javila se inicijativa potpisivanja peticije protiv produljenja. Ipak, odluka o produljenju je donesena te će se morati uskladiti sa zakonodavstvima europskih država, a posljedično tomu promjene će morati uskladiti i hrvatski zakon.

Budući da se velika količina suvremenije i novije knjižnične građe pod zaštitom ne može slobodno koristiti, krovna knjižnična organizacija IFLA-a

⁵⁷ Vidjeti Smjernice Međunarodne udruge zvučnih arhiva (IASA).

⁵⁸ Za primjer: ako bi se za analogni zvuk s gramofonske ploče izradile digitalne kopije – arhivski nesažeti neočišćeni format zvuka (npr., WAV), zatim optimalno očišćeni nesažeti format i sažeti format digitalnog zvuka (npr., mp3) – zajedno bi tvorilo tri kopije (ili čak i više njih), dok ograničenje prava u korist knjižnica dopušta samo jednu kopiju. Također, zbog zaštite i očuvanja autentičnosti digitalnih zapisa postoji potreba migracije zvučnih zapisa te bi u tim slučajevima moglo nastati i više digitalnih kopija zvučnog zapisa. Knjižnica bi, u tom slučaju, morala tražiti odobrenje nositelja prava za svako daljnje umnožavanje zvuka jer Zakon određuje ograničenje reprodukcije u samo jednom primjerku i to samo za potrebe zaštite, a ne za mogućnost pristupa.

⁵⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima [citirano: 2014-11-16]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_127_2400.html

⁶⁰ U hrvatskom zakonu autorsko pravo traje za života autora i 70 godina od njegove smrti, pravo proizvođača fonograma traje 50 godina od prve objave fonograma (ili od prvog priopćivanja javnosti, ukoliko nije objavljeno), imovinska prava izvođača traju 50 godina od izvedbe te pravo nakladnika u razdoblju od 50 godina. Za popis trajanja autorskih i drugih prava država svijeta vidi: List of countries' copyright length [citirano: 2014-03-24]. Dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries'_copyright_length

⁶¹ Musicians win copyright extension to 70 years [citirano: 2014-03-24]. Dostupno na: <http://www.guardian.co.uk/media/2011/sep/12/musicians-copyright-extension>

nastoji probleme riješiti kroz ograničenja i iznimke koje bi knjižnicama dale određene ustupke i prava.⁶² Jedan od najnovijih dokumenata jest onaj iz srpnja 2012. pod nazivom *Treaty Proposal on Limitations and Exeptions for Libraries and Archives*, u kojemu se iznosi niz ključnih tema važnih za zaštitu, pristup i korištenje građe pod zaštitom.⁶³ U kontekstu digitalnih sadržaja neke od predloženih iznimaka uključuju: pravo na knjižnično posuđivanje i privremeni pristup zaštićenog djela korisniku ili drugoj knjižnici, zatim pravo knjižnice (ili arhiva) da za potrebe obrazovanja, istraživanja ili privatne uporabe napravi kopiju zaštićenog djela za korisnika ili za drugu knjižnicu, na njihov zahtjev, kao i u bilo kojem drugom slučaju u kojem se takvo ograničenje ili iznimka zakonski dopušta. Također, traži se da se knjižnicama omogući pravo na umnožavanje djela u svrhu zaštite ili zamjene primjerka, a sve u skladu s poštenom uporabom (*fair practice*). Tim načelom omogućila bi se promjena formata, migracija digitalnih dokumenata u toliko formata koliko je tehnički potrebno u skladu sa standardima stručne zaštite.⁶⁴

Neka od mogućih rješenja za uređivanje prava davanja pristupa na mreži te pravilne zaštite građe mogla bi se ostvariti sklapanjem ugovora između knjižnice i pojedinih nakladnika glazbene građe te udrugama za kolektivno ostvarivanje glazbenih prava. Korisno bi bilo razmotriti pravo knjižnice na umnožavanje zaobilaznjem mjera tehničke zaštite radi zaštite zvučne građe i vlastitog arhiviranja, umnožavanje radi uporabe u znanstvene svrhe, radi javnog pristupanja zbog nastave i istraživanja te umnožavanje najmanje dvije godine rasprodanog nosača zvuka. Također, umnožavanje i pristup u slučaju digitalizacije na zahtjev (*digitisation on demand*) te prava pristupa glazbenoj građi u kontekstu usluge elektroničke posudbe (*e-lending*) uz određivanje uvjeta korištenja, neke su od usluga koje bi trebalo uspostaviti u knjižnicama.

⁶² Vidi: Horvat, Aleksandra. Digitalizacija i knjižnice. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 11/12 (2011), Str. 28.

⁶³ Treaty Proposal on Limitations and Exeptions for Libraries and Archives, version 4.3. [citirano: 2014-05-15]. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/exceptions-limitations/documents/TLIB_v4.3_050712.pdf.

⁶⁴ Najnoviji pokušaji dogovora više od 90 zemalja članica arhiva, knjižnica i znanstvenih ustanova oko iznimaka i ograničenja u korist knjižnica i arhiva IFLA-e s Odborom za autorska i srodna prava Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (*WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights*) nisu dale rezultata. Vidi: Libraries and archives leave international copyright discussions empty handed after countries again fail to reach agreement [citirano: 2014-07-18]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/node/8759?og=5852>

Daljnji korak uključivanje je nakladnika glazbene građe te mogućnosti suradnje i sklapanja ugovora o omogućivanju korištenja digitalnih zapisa prijavama pomoću korisničkih računara. Uspostavljeni modeli otvorili bi mogućnosti uključivanja baštinskih ustanova te pojedinih komercijalnih tvrtki sa sličnom građom u virtualni sustav digitalne glazbene zbirke koji bi mogao uključivati i komercijalni model korištenja.

Zaključak

Iz navedenih dokumenata i primjera hrvatske i inozemne prakse, jasno je da se problematika autorskih i srodnih prava za glazbu u digitalnom svijetu nije do kraja riješila. Bez obzira na relativno dobro uspostavljene mehanizme kolektivne zaštite autorskih i srodnih prava, još uvijek su brojna i česta kršenja zakona, osobito u digitalnom okruženju. Pojedine nacionalne zakonske regulative pokušale su riješiti probleme koje donosi digitalni medij, ali pregledom pojedinih praksi utvrđena su samo djelomična rješenja. Budući da je jedna od temeljnih zadaća knjižnica omogućiti slobodan pristup informacijama, izazov koji donosi digitalno okruženje predstavlja slobodno korištenje i pristup građi, ali svakako ne na štetu stvaratelja raznih oblika intelektualnog vlasništva.

Za zaključiti je kako su digitalni glazbeni sadržaji donijeli dodatne napore pri usklađivanju zakonskih nacionalnih regulativa za uporabu te donošenja ograničenja uporabe u knjižničnoj zajednici. Također, i u analognom svijetu glazbene građe vidljiva je neusuglašenost, a često i nedovoljno definiran zakonski okvir koji se proteže i na digitalnu glazbenu građu. Ipak, to ne umanjuje važnost poštivanja zakona o autorskom pravu koji je propisan na nacionalnoj osnovi. U hrvatskoj knjižničnoj praksi, knjižničari se suočavaju s brojnim nedorečenostima Zakona o autorskim i srodnim pravima u kontekstu zaštite, ali i pristupa digitalnoj glazbenoj građi. Najčešće mogućnosti koje se koriste, malobrojna su i nedovoljno definirana ograničenja prava u korist knjižnica. Budući da su neke od osnovnih zadaća knjižnica pružanje prava na informacije te pristup građi, ali i njena zaštita, važno je da zakonski okvir podržava određene vidove zaštite i pristupa građi, a osobito pojedina ograničenja prava u korist baštinskih ustanova, kao što su knjižnice. Iako su primjetni pomaci

(izmjene i dopune ZAPSP u 2014.), još je uvijek ostalo dosta pitanja i nedoumica koje valja uskladiti.

Inicijative koje bi rezultirale odgovarajućim promjenama u nacionalnom zakonodavstvu, usko su vezane uz strateške ciljeve nacionalne strategije razvoja sustava intelektualnog vlasništva u kojoj se kao jedan od najsloženijih strateških ciljeva razvoja navodi upravo primjena intelektualnog vlasništva kao pokretača znanstvenoga, kulturnog i umjetničkog djelovanja.

Uspostavom smjernica i određenih zakonski definiranih ograničenja prava u korist baštinskih ustanova te stalnom suradnjom različitih vrsta ustanova, otvorile bi se nove mogućnosti, razmjene i diseminacije sadržaja. Povrh toga, potaknule bi se nove zamisli kreativnog stvaranja, a ujedno i zaštite baštinske građe u digitalnom obliku.

LITERATURA

Bernska konvencija [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/medjunarodni/Bernska_konvencija.pdf.

Bodleian Library. Copyright [citirano: 2014-03-23]. Dostupno na: <http://www.bodleian.ox.ac.uk/bodley/services/copy/copyright>

Burkhart, Peter. Trends in digital music archiving. // The Information Society 24 (2008), 246-250.

The Code of Fair Practice : agreement between composers, publishers and users of printed music [citirano: 2014-03-23]. Dostupno na: http://mpaonline.org.uk/Printed_Music/The_Code_of_Fair_Practice_to_Photocopying_Printed_Music.html

A contribution from IAML to the EU reflection about a Digital single market for creative content online [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/other_actions/col_2009/reflection_paper.pdf

Copyright for creativity : a declaration for Europe [citirano: 2014-07-20].. Dostupno na: <http://www.copyright4creativity.eu>

Creative content in a European digital single market : challenges for the future : a reflection document of DG INFSO and DG MARKT, 22 October 2009 [citirano: 2014-07-08]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/other_actions/col_2009/reflection_paper.pdf

Deutsche Nationalbibliothek. Vereinbarung über die Vervielfältigung kopiergeschützter Werke [citirano: 2014-07-19]. Dostupno na: <http://www.dnb.de/DE/Wir/Recht/VereinbarungUebeDieVervielfaeltigungKopiergeschuetzterWerke.html>

The Digital Millennium Copyright Act Of 1998, U. S. Copyright Office summary [citirano: 2014-07-22]. Dostupno na: <http://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf>

Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001. // Official Journal of the European Communities Copyright in the Information Society, L167/16, 22.6.2001 [citirano: 2014-03-20]. Dostupno na: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=1453>

Direktiva 2014/26/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o kolektivnom ostvarivanju autorskog prava i srodnih prava te izdavanju odobrenja za više državnih područja za prava na internetsko korištenje glazbenih djela na unutarnjem tržištu. // Službeni list Europske unije : hrvatsko izdanje. L 84 (20. ožujka 2014.) 57, 72-99 [citirano: 2014-11-16]. Dostupno na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.084.01.0072.01.HRV

Državni zavod za intelektualno vlasništvo. Nacionalna strategija razvoja sustava intelektualnog vlasništva Republike Hrvatske za razdoblje 2010-2012 [citirano: 2014-06-24]. Dostupno na: <http://www.dziv.hr/hr/nacionalna-strategija/>

Duggan, Mary Kay. Italian music incunabula : printers and type. Berkley ; Los Angeles ; Oxford : University of California Press, 1992.

European Commission. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, Brussels, COM (2012) 372/2, 2012/0180 (COD).

Ficsor, Michaly. The WIPO "Internet treaties" : the main issues of the protection of copyright and related rights in the digital environment. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, 1(2000[i.e. 2001]), 73-98.

Frederikse, Tom. Introduction to the panel discussion "Europe, the borderless state? Progress in multi-territorial European licensing" [citirano: 2014-07-22]. Dostupno na: <http://www.cisac.org/CisacPortal/initConsultDoc.do?idDoc=11093>

Green Paper copyright in the knowledge economy. Brussels, COM(2008) 466/3 [citirano: 2014-07-25]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/greenpaper_en.pdf

Healy, Kieran. Digital technology and cultural goods. // *The Journal of Political Philosophy* 10, 4(2002), 478-500.

Henneberg, Ivan. *Autorsko pravo*. Zagreb : Informator, 2001.

Horvat, Aleksandra. Digitalizacija i knjižnice. // *Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo* 11/12(2011), 27-36.

Horvat, Aleksandra; Daniela Živković. *Knjižnice i autorsko pravo*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.

The IFLA Position on copyright in the digital environment [citirano: 2014-07-24]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/the-ifla-position-on-copyright-in-the-digital-environment>

Katulić, Tihomir. *Uvod u zaštitu intelektualnog prava u Republici Hrvatskoj*. Zagreb : CARNET, 2006. [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://edu-udzbenik.carnet.hr/1/udzbenik1.pdf>

Lessig, Lawrence. *Free culture* [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.free-culture.cc/>

Lewinski, Silke von. Certain legal problems related to the making available of literary and artistic works and other protected subject matter through digital networks. // *Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo* 6(2005), 91-110.

Libraries and archives leave international copyright discussions empty handed after countries again fail to reach agreement [citirano: 2014-07-18]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/node/8759?og=5852>

List of countries' copyright length [citirano: 2014-03-24]. Dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries'_copyright_length

McBride, Jerry. Copying by libraries in thre United States : review section 108 of the US copyright laws. // *Fontes Artis musicae* 55, 2(2008), 363-376.

MINERVA. *Intellectual property guidelines, Version 1.0 / edited by the MinervaEC Working Group September 2008* [citirano: 2014-07-23]. Dostupno na: http://www.minervaeurope.org/publications/MINERVAeC%20IPR%20Guide_final1.pdf

Mišljenje Hrvatskog knjižničarskog društva o sporazumu ACTA [citirano: 2014-06-19]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Misljenje%20HKD-a%20o%20Sporazumu%20ACTA.pdf>

Modrušan-Ranogajec, Željka. Mp3 – pitanja zaštite autorskih i srodnih prava i primjena u praksi. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 3/4 (2003[i.e. 2005]), str. 81-95.

Modrušan-Ranogajec, Željka. Nova sadržajna ograničenja autorskog prava. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 6(2005), str. 111-125.

Musicians win copyright extension to 70 years [citirano: 2014-03-24]. Dostupno na: <http://www.guardian.co.uk/media/2011/sep/12/musicians-copyright-extension>

NISO Advisory Group. A Framework of guidance for building good digital collections [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.niso.org/publications/rp/framework3.pdf>

Riley, Jenn; Michelle Dalman. The IN Harmony project. // The Electronic Library 25, 2(2007), 132-147.

Rimska konvencija [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/medjunarodni/Rimska_konvencija.pdf

Sherer, Frederic. The emergence of musical copyright in Europe from 1709 to 1850. Massachusetts : John F. Kennedy School of Government – Harvard University, 2008.

Treaty Proposal on Limitations and Exeptions for Libraries and Archives, version 4.3. [citirano: 2014-05-15]. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/exceptions-limitations/documents/TLIB_v4.3_050712.pdf

United States Copyright Office. A Brief Introduction and History [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.copyright.gov/circs/circ1a.html>

Upravljanje digitalnim pravima (DRM) CCERT-PUBDOC-2007-10-207 [citirano: 2014-07-22]. Dostupno na: <http://www.cis.hr/www.edicija/LinkedDocuments/CCERT-PUBDOC-2007-10-207.pdf>

WIPO Copyright Treaty [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/trtdocs_wo033.html

WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT) [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/trtdocs_wo034.html

The World Intellectual Property Organization (WIPO) [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.wipo.int/about-wipo/en/>

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima – urednički pročišćeni tekst. // Narodne novine br. 167/2003, 79/2007 i 80/2011 [citirano: 2014-07-20]. Dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=190>

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima [citirano: 2014-11-16]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_127_2400.html